

η ανα-
σημη-
τοις

Σκίτσο του κ. Ε. Παπαδημητρίου. Τρείς, μέρες, πριν φύγει για το στεγνό του ταξίδι, ο Κ. Χατζόπουλος ποζάρισε στο Βιβλιοπωλείο του Γ. Βασιλείου για το σκίτσο του αυτού.

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ένας από τους λίγους και μετρημένους, που ήρθανε τα τελευταία είκοσι χρόνια, με σπικωμένη ψηλά τη σημαία της αντίστασης, προς τους παλιούς φιλολογικούς και λογοτεχνικούς θεούς που λάτρευαν οι περασμένες γενεές, — είναι κι ο παράκαιρα χαμένος ποιητής Κωνσταντίνος Χατζόπουλος. Αίσθημα ζωντανό και συγχρονισμένη μόρφωση, ταιριασμένα σ' ένα ταλέντο αξιόλογο, χαρακτηρίζουν το έργο που μισοτελειωμένο μās άφησε. Το ρομάντζο, το δήγημα, ή μετάφραση κ' ή κριτική, που τα καλλιέργησε με προσοχή και φροντίδα, είχανε τη βαθύτερη πηγή τους, σε μία ποίηση ιδιαίτερη, που του πλημμύριζε την ψυχή. Έβλεπε και στοχαζότανε ποιητικά. Κ' ή ποίησή του αυτή, φρίνα, ξεδιπλεγμένη, απλότροπη, μουσική, με πολλή ψυχή μέσα της, μ' αίσθημα νευρικά συγκινημένο, όλοένα πάλευε να πάρει σκῆμα, σάρκα και μορφή, σε κάτι πιο πραγματικό μαζί και πιο άπλο, που δεν μπορούσε ο ποιητής να το φτάσει και να το κρατήσει όπως αληθινά το λαχταρούσε.

Έτσι τη χαρακτηριστική γραμμή της ποίησης του Κ. Χατζόπουλου θα βρούμε σ' αυτό το κινῆγημα, την

προσπάθεια και τον αγώνα το μάταιο, να εκφράσει τέλεια, σε γλώσσα, σε ύφος, σε ποιητική μορφή, εκείνη την αίσθητική συγκίνηση που του δίνανε ή ζωή και τα πράγματα γύρο. Κ' επειδή ή συγκίνηση αυτή ήτανε πολύ βαθειά, θαμπή, άοριστη και πνευματική, για τούτο εύρισκε σάν ιδιαίτερό της φανέρωμα κάποια διάθεση υπερμουσικής έκφρασης, κάποιο ξέχνημα ή υπερβολικότερου λυρισμού :

Δέ γυρεύω ξένο, δέ ρωτάω κρυφό,
δὲ γυρεύω χάρη
κάτι μῶχουν πάρει, μὲς ἀπ' τὴν ψυχῇ,
κάτι μῶχουν πάρει.

Καὶ δὲν εἶταν οὔτε ξωτικά
καὶ δὲν εἶταν χέρια,
κ' εἶταν ἓνα βράδι πῶπαζαν θοῶν
στὸ γιὰλὸ τᾶσ' ἐρία.

Κ' ἦρθ' ἓνας ἀγέρας, κ' ἦρθ' ἓνας βοριάς,
κ' ἦρθ' ἓνα σκοτάδι.

— Ὡ ἀδερφή, χαμένον κάποιο θησαυρὸ
πὺ θρηνοῦμε δμάδι,

μὲς στὸ κύμα ἀνοίγει δρόμο μουσικὸ
δείχνει τὸ φεγγάρι....

Κάτι μῶχουν πάρει, μὲς ἀπ' τὴν ψυχῇ,
κάτι μῶχουν πάρει.

Οἱ στίχοι τοῦ Χατζόπουλου μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲ λένε τὴν ποίηση. Τὴν υποβάλλουνε, τὴ χύνουνε μὲς στὴν ψυχῇ μας, τὴν ἀπλώνουνε σ' ὅλη τὴ διάθεσή μας, κ' ἔτσι μās κάνουνε νὰ αἰστανθοῦμε τὸ καλλιτεχνικὸ μεθῆσι, ἀπαλὰ, σιγαλὰ, ἀόριστα και θαμπά. Εἶταν ἡ τέχνη πὺ τόσο τέλεια κι ἀμίμητα μεταχειρίστηκε ὁ Βεολαῖν, μὰ πὺν πέτυχε ἴσα ἴσα, γιατί βρῆκε γλώσσα καλλιερημένη πολύχρονα, παρζομένη σοφά, περζομένη ἐξαισία ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, στρωμένη γραμματικά, εὐκολολύγιστη και ζωντανή για νοητικά και ψυχικά αἰσθήματα μοντέρνου ἀνθρώπου. Σὲ μās, πὺ ἡ δημοτικὴ μας γλώσσα, δὲν πρόφτασε νὰ καλλιερηθεῖ φροντισμένα, ὅχι στὸν πεζὸ λόγο, πὺν και τὸ δυσκολώτερο — μὰ μήτε και στὸ στίχο ἀκόμα, ὁ Χατζόπουλος, για νὰ καταφέρει ἐκφραση πολιτισμένη, βρῆκε ἀράνταστες δυσκολίες. Για νὰ δώσει ἓνα αἶσθημα ψυχικῆς γοργότητος, ἡ νὰ φανερώσει μιά διάθεση για λυγμὸ και κομμένο κλάμα, τοῦ χρειάζότανε στενός, στενότερος στίχος. Μὰ ἡ γλώσσα μας, λίγο δοκιμασμένη για τὴν ὄρα, και μάλιστα ἀπὸ τοὺς πὺ δυνατόους μας τεχνίτες σὲ τέτοιου εἶδους ἀκροβάσεις, δὲν τοῦ ἔδινε τὰ στοιχεῖα πὺ τοῦ εἶτανε χρήσιμα για τὴ μουσικὴ του ἐκφραση. Δοκίμαζε μόνος, ἀγωνιζότανε, μὰ δὲν εἶχε τὴν τεχνικὴ ἐκείνη εὐκολία, για νὰ υποτάξει τὸν τύπο και τὸ νόημα στὴ θέλησή του. Ἄν εἶχανε προηγηθεῖ ἄλλοι, ὠρισμένα οἱ τεχνικὲς αὐτὲς δυσκολίες θὰ λείπαν, και τότε θὰ εἶχε νὰ κοιτάξει στὴν ποίησή του στοιχεῖα πὺν τᾶλντο του εἶτανε πὺν ἱκανὸ και πὺν ὀριμο νὰ τὰ μεταχειριστεῖ και νὰ τὰ λαμποῦνει. Ἐτσι, στοὺς «Βραδινὸς Θρύλους», ἡ τελευταία του ἐπίδοση μās δίνεται ταιριασμένη με κάποιν ἀσάφεια, τὴν ὄρα πὺν μαντεύου με πόσης ἐξαιρετικῆς λεπτότητος δημιουργήματα θὰ

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΒΑΤΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑ "ΤΥΠΟΣ,"

ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3, ΑΘΗΝΑ

Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχτικοί συντάκτες: Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ, ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟ-
ΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διαχειριστής: Η ΕΤΑΙΡΙΑ "ΤΥΠΟΣ,"

*Όσα γράμματα ενδιαφέρουν τη Διαχείριση πρέπει
να διευθύνονται:

«ΕΤΑΙΡΙΑ "ΤΥΠΟΣ" Σοφοκλέους 3, ΑΘΗΝΑΣ»

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Για την Ελλάδα δρ. 20 το χρόνο.
» 10 το εξάμηνο.
» 5 το τρίμηνο.

Για την Αγγλία και Αίγυπτο £ 1 το χρόνο
£ 0,10 το εξάμηνο
Για την Αμερική \$ 5 το χρόνο
\$ 3 το εξάμηνο

Και για τα άλλα μέρη ανάλογα

είχαμε, αν μπορούσε να συνταξιοδοτούνε ή φινέτσα
στο σύστημα με την εκφραστική τελειότητα:

Στοῦ βραδιού τῇ σιγῇ
ποῦ τὸ φῶς ἀργοτρέμει,
λευκὴ λάμψη μιὰ σιγῇ
βολὴ ἢ μνήμη σου τρέμει.

Σὰν πνοὴ σιγαλὴ
σ' ἐνὸς κλώνου τὴν ἄκρη,
εἶναι ἡ θλίψη ἀπαλὴ
ποῦ κυλᾷ μὲ τὸ δάκρυ,

σὰ γιὰ φύλλο ξερό,
μαδημένο σὸ κρῦο,
σὰ γιὰ φύλλο στυγνὸ
σὲ χαμένο βιβλίο.

Κι ὅμως ποῖος ἔπαινος γιὰ τοῦτο ἴσα ἴσα χρειάζε-
ται στὸν ποιητὴ! Ἐνοιῶσε κάποια σημαντικὴ γραμ-
μὴ τῆς ποιητικῆς μας ἀδυναμίας, κι ἀγωνίστηκε πά-
νου ἐκεῖ ἐν αὐτῇ ἀγῶνι. Θέλησε ὁ τεχνίτης νὰ ἔ-
χει ὕψος προσωπικὸ, πολιτισμένον, σύμφωνον μὲ τὴν ἐ-
σωτερικὴ διάκριση, μὲ τὸ βαθύτερον χαρακτήρα τοῦ
ἔργου του. Ὁ πεζὸς του λόγος σὸ ρομάντζο «Φθινό-
πωρον», εἶναι μιὰ προσπάθεια γραμμὴ καὶ γραμμὴ, καὶ
λέξη μὲ λέξη, νὰ δημιουργήσῃ «στόλ». Βέβαια ἡ ἐ-
πίμονη αὐτὴ προσπάθεια ἔφερεν πολλὰς φορὲς ἐκφρά-
στικὰς ἀνωμαλίας. Ὁ Χατζόπουλος ἔκανε κατάχρηση
τῆς ἰδίας λέξης γιὰ νὰ δέσῃ πολλὰς φορὲς ἀσύνδε-
τους στοχασμοὺς καὶ πρότασεις. Στους «Βραδινοὺς
Θρύλους», σ' ἓνα τραγοῦδι ἀπὸ σαράντα στίχους
(σελίδες 80 — 81), μετροῦμε τριάντα μιὰ φορὲς τὴν

λέξη «καί». Κι ἂν γιὰ ἔνανε τεχνίτη δὲν εἶναι τίποτ'
ἀπαγορευμένον, ὅμως ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς σύνδεσης,
ποῦ σημαδεύει ὁλόκληρον τὸ στεγνὸν βιβλίο, φαίνεται
σὰν ὑστέρημα ὅχι μόνον ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ ση-
μασίας.

Ὀυσιαστικώτερα, ἡ ποίηση τοῦ Χατζόπουλου, στε-
νὰ λυρικὴ, μὲ μοτίβο τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν ἀπογοή-
τευσιν ἀπὸ τῆς ζωῆς καὶ τὸν ἔρωτα, ἔχει στιγμὰς εὐτυ-
χισμένες, ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ ποιητῆ νύχεται στὴν αἰώ-
νιαν πλάνην, πασχίζοντας μὲ τὴν ζουγραφίαν τῆς νὰ μᾶς
δώσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς αἰωνιότητος:

Κ' ἐμπρὸς σὲ τόσην ὁμορφίαν, βαθιά μου,
σαλεύει κάτω τόσο θλιβερό:
ἔτσι μιὰ μέρα σὰ χαθῶ κ' ἐγώ
τίποτα δὲ θ' ἀλλάξῃ ὁλόγουρά μου.

Κάποια προσπάθεια νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν χαρακτηρι-
στικὴν του γραμμὴν, κλείνουν ὅσα τραγοῦδια ἔγραψε
ὁ ποιητὴς τὴν ἐποχὴν ποὺ ζοῦσε στὴ Γερμανίαν, καὶ ποῦ
βρίσκονται μέσα στὴν προτελευταία του συλλογὴ:
«Ἀπλοὶ τρόποι». Ἐῖταν ἡ ἐποχὴ ποὺ στὴν ψυχὴν του
δυνατὴ ἐπίδραση ἔφησε ὁ φωτισμὸς τοῦ ἀπὸ ἰδανικὰ
ἀνθρωπιστικὰ καὶ εἰδικώτερα σοσιαλιστικά. Θέλησε
καὶ στὴν τέχνη νὰ δοκιμάσῃ μιὰν ἀπλούστερην, φυσι-
κώτερην, θετικώτερην δημιουργίαν. Προσπάθησε νὰ
κρούσῃ πάνου σὲ μιὰ κλασσικὴ χορδὴ κι ἀπλότητα τὴν
λύρα του. Μὰ καθὼς πάντα γιὰ ὅλα εἶτανε λιγνίστος
καὶ τὰ βήματά του δὲν εἶτανε σταθερὰ στὴς ἰδέας, ποῦ
τὶς ἀγαποῦσε θερμά, καὶ γλήγορα ψυχρὸς ἔφευγε ἀ-
πὸ σιμὰ τους, ἔτσι καὶ τοῦτο τὸν «ἀπλὸν τρόπον» τῆς
ποιητικῆς του, τὸν ἄλλαξε πάλι γυρίζοντας στὴς πα-
λιὰς του ἀγάπας μὲ τὸ τελευταῖον του βιβλίο,

Ὁ Κ. Χατζόπουλος ποῦ πρωτοτύπωσε, νέος, ἔργο
του, σὸ περιοδικὸν «Ἑβδομάς» τοῦ κ. Δαμιέγγρη, προ-
τοφάνηκε στὰ γράμματα μὲ δυὸ λυρικές του συλλο-
γές, «Τὰ τραγοῦδια τῆς ἐρημίας» καὶ «Τὰ ἔλεγεία καὶ
εἰδύλλια», βγαλμένες μέσα σὲ μιὰ χρονίαν, στὰ 1898,
μὲ τὸ ψευτόνομα: Πέτρος Βασιλικός. Ἀκολουθεῖ ὅλο
τὸ ἄλλο δηγηματογραφικὸν καὶ μεταφραστικὸν τοῦ ἔρ-
γου, καὶ ὅστερ' ἀπὸ εἴκοσι καὶ περισσότερα χρόνια,
στερνοφαίνεται μὲ ἄλλες δυὸ λυρικές συλλογές, τοὺς
«Ἀπλοὺς τρόπους» καὶ τοὺς «Βραδινοὺς θρύλους», μέ-
σα στὴν ἰδίαν πάλιν χρονίαν βγαλμένες (1920), τὴν χρο-
νίαν τοῦ ἀναπάντεχου θανάτου του. Ἐτσι μὲ τὴν ποί-
ησιν ἀνοίξε κ' ἐκλείσε τὴ φιλόλογικὴν του ζωὴν.

Γιὰ τοὺς νεώτερον, ὁ λογοτέχνης Κ. Χατζόπου-
λος, ὁ διευθυντὴς τοῦ πρώτου γενναίου περιοδικοῦ
«Ἡ Τέχνη», ποῦ πολέμησε λιγόχρονα (1898—1899)
μὰ συστηματικὰ, τὸ δασκαλισμὸν στὴν νῆξ μας γλώσσαν
καὶ φιλολογία, — θὰ μένει γιὰ πάντα σεβαστὸς κι
ἀλησιμνήτης, μὲ παράδειγμα φωτεινὸν τὴν πρώτην ὁρ-
μὴν του σὸ συντρίμμα τῶν εἰδώλων, τὴν ἐπαναστατι-
κότητα καὶ τὴν ἀλλαγὴν, καθὼς στὰ νεανικά του χρό-
νια, πρὶν ἀκόμα τὸν ἐτυλίξῃ κάποια διστακτικὴ
νευρικὴ διάθεσις, ποῦ τοῦ κράτησε τὰ βήματα, τε-
λευταία, σὲ κάπως συντηρητικώτερες στράτας